

НЕБО ВИСОКО А ЗЕМЉА ТВРДА

ЛИЦА

Растко Лазић

Огњен, његов брат

Милутин, Растков отац

Расткова мајка

Расткова сестра

Неофит, Растков дјед, калуђер

Никодим, калуђер

Наставник

Директор школе

Марко, Растков друг

Васпитач у богословији

Босанац, Сремац, Ера, Влах – богослови

Дјечаци и дјевојчице

„... Слабо који ваљан човјек (као и у Сријему и у Бачкој и у Банату) хоће да иде у калуђере: од прије су једини калуђери били народна господа: господски се хранили, у ћуркове одијевали, на добријем коњма јахали и добро оружје носили, а сад ко је ваљан и шта зна, отворен му је пут к различнијим службама и госпоствима...“

(Вуков Рјечник, њод „намасѿир“)

1.

РАСТКО И ЊЕГОВ ДЈЕД НЕОФИТ У МАНАСТИРУ, У КАЛУЂЕРОВОЈ ЋЕЛИЈИ.

НЕОФИТ (ЧИТА РАСТКУ):

Голубе мој, препаметни, што се тиче молитве, Исус је Христос све оне молитве које би ми могли Богу управљати, свео на ове ријечи. Казаћу ти их данашњим језиком да боље упамтиш.

РАСТКО:

Знам напамет. Ево: „Оче наш, који си на небесима, да се свети име Твоје, да дође царство Твоје, да буде воља Твоја и на земљи као и на небу; хљеб наш насушни дај нам данас, и опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим, и не уведи нас у искушење, но избави нас од зла. Амин!“

НЕОФИТ:

А, по црквену, нашу, калуђерску, што и ти треба да научиш, то иде овако: „Отче наш, иже јеси на небесјак, да свјатитсја имја Твоје, да придет царствије Твоје, да будет воља Твоја, јако на небеси и на земљи. Хљеб наш насушниј дажд нам днес. И остави нам долги нашја, јакоже и ми остављајем должником нашим. И не воведи нас во искушеније, но избави нас от лукаваго. Амин!“

РАСТКО:

Научићу дједе.

НЕОФИТ:

Голубе мој, шта садржи ова молитва коју је Господ исказао? А?... Садржи један *ѝризив* и *седам ѝрошења*. Нећу ја, кад одеш у богословију да будеш ко говече, Боже ми прости.

РАСТКО:

Учићу дједе.

НЕОФИТ:

Голубе мој, колико ћеш код мене остати?

РАСТКО:

Не знам... Распуст је тек почео... Док ти не досадим.

НЕОФИТ (ПРЕКРСТИ СЕ):

Шта причаш и маниташ!?... Како Божији анђео да ми досади? Идете и ове године на море?

РАСТКО:

Ваљда идемо... Тата је већ све уплатио. Мени се не иде.

НЕОФИТ:

Нека! Само идите. Здраво је море... Пливај, јачај... Још једна година па ћеш у богословију. Морам те припремити... Не смијеш бити говече. Из наше куће увијек смо били први у богословији... Ако и нисмо грло имали за пјевање, трудили смо се и добри смо били појци... Знаш ја шта вас у вашој школи уче, окрећу против Бога и вјеровања.

ЧУЈЕ СЕ ТРУБЉЕЊЕ АУТОМОБИЛСКЕ СИРЕНЕ, НЕКОЛИКО ПУТА, БРЗО, НЕРВОЗНО.

НЕОФИТ ПОЛАКО УСТАНЕ, ДОЂЕ ДО ПРОЗОРА, ОТВОРИ ШКУРЕ, ВРАТИ СЕ НАТРАГ.

НЕОФИТ:

Ех, ти туристи... Свакаквих има. Ко зна откуда је потеглио да види ову љепоту, па ни минуто да чека. Нервозан, нестрпљив, љут, жури му се, оће све одма да види... Пођи са мном.

РАСТКО УСТАНЕ, ИЗЛАЗИ У ХОДНИК.

НЕОФИТ СА ЗИДА ДОХВАТИ ЈЕДАН ВЕЛИКИ СТАРИНСКИ КЉУЧ, ИЗИЂЕ У ХОДНИК, ИЗ ЦЕПА ИЗВАДИ КЉУЧИЋ И ЗАКЉУЧАВА СВОЈУ ЋЕЛИЈУ, ПРОВЈЕРАВА ЈЕ ЛИ ДОБРО ЗАКЉУЧАО.

РАСТКО:

Дједе, зашто закључаваш, ово је манастир, Божја кућа, нема лопова?

НЕОФИТ:

Нема лопова, нема, голубе мој, али ето, закључавам. (ИДУ ТРЕМОМ).

ИЗ АУТОМОБИЛА ИЗАЂУ МУШКАРАЦ, ЖЕНА И ДЈЕВОЈЧИЦА РАСТКОВИХ ГОДИНА.

НЕОФИТ (ПОКАЗУЈЕ РАСТКУ ВЕЛИКИ КЉУЧ):

Видиш, голубе, овим је кључем прије двјеста година, један ђакон изударо игумана... Напио се и изударо га... За казну, ишћерају га, он оде у дијели свијет, научи сликати... Од Паноније до мора сињега није било бољег живописца.

РАСТКО:

Изгледа да је добро што га изударо.

НЕОФИТ:

Ја то не кажем. Причам ти само причу.

РАСТКО:

Дједе, стварно ме занима зашто закључаваш своју ћелију. У манастиру имају свега два калуђера, стриц Влада и тетка Босиљка.

НЕОФИТ:

Ех, синко, синко, свашта питаш... Свашта...

РАТКО:

Чуди ме, занима ме, питам.

НЕОФИТ (ТИШЕ):

И међу калуђерима, голубе мој, има оваквих и онаквих... Нисам ти цаба испричао причу о ђакону што је кључем избио игумана.

2.

У ЦРКВИ. НЕОФИТ ЖЕНИ И МУШКАРЦУ, ПРОМУКЛО, УЗ СВИЈЕЋЕ ГОВОРИ. РАСТКО ПАЛИ НОВЕ СВИЈЕЋЕ, ПА ИЗАЂЕ НАПОЉЕ.

НЕОФИТ:

Ова светиња саграђена је први пут прије пет стотина и седамдесет и двије године. И увијек је била православна и диће до судњег дана. (ПРЕКРСТИ СЕ). Дај Боже!... И кад су душмани, оvdје гдје је сад олтар, као на огњишту ватру ложили, и кад су ту, гдје је пјевница, коње завезивали, дух Српства и православља одавде се ширио... Штитио и надахњивао вјернике.

3.

ПРЕД ЦРКВОМ, КОД ФОНТАНИЦЕ, РАСТКО И ДЈЕВОЈЧИЦА.

ДЈЕВОЈЧИЦА СЕ ИГРА ВОДОМ, ПИЈЕ ИЗ РУКЕ, ПРСКА СЕ. РАСТКО ЈЕ ГЛЕДА КАО ОПЧИЊЕН. ОНА ПРИМИЈЕТИ ДА ОН У ЊУ БУЉИ, СМИЈЕ СЕ, ЗАХВАТИ РУКОМ ВОДЕ, ПОПРСКА ГА, ОН ЈЕ КАО СКАМЕЊЕН, И НЕ ТРЕПНЕ. ОНА МУ ИСПЛАЗИ ЈЕЗИК. РАСТКО СЕ ПРЕКРСТИ.

ДЈЕВОЈЧИЦА:

Шта је, јеси ли ти нормалан?

РАСТКО ЋУТИ.

ДЈЕВОЈЧИЦА (ОПЕТ ГА ПОПРСКА. РАСТКО НЕ РЕАГУЈЕ):

Видим ја, ти си мало ћакнут. Је л'да?

РАСТКО ЋУТИ.

ДЈЕВОЈЧИЦА:

Зини макар а! Бекни! (ОПЕТ МУ ИСПЛАЗИ ЈЕЗИК) Кажу нешто. Шта радиш у овој пустињи?

РАСТКО:

Код дједа сам... Онај стари калуђер ми је дјед.

ДЈЕВОЈЧИЦА:

Како ту можеш да издржиш?

РАСТКО:

Мени је лијепо.

ДЈЕВОЈЧИЦА:

Стварно си ћакнут... Глуп ко икона!

РАСТКО:

Икона није глупа. (ПРЕКРСТИ СЕ, УЋЕ У ЦРКВУ).

ДЈЕВОЈЧИЦА (ЗА ЊИМ, ГЛАСНИЈЕ):

Видим ја, даска ти у глави фали... Откачен си.

* * *

МАЛО КАСНИЈЕ.

ТУРИСТИ НАПУШТАЈУ МАНАСТИРСКО ДВОРИШТЕ. СА ЗАДЊЕГ СЕДИШТА АУТОМОБИЛА ДЈЕВОЈЧИЦА ПЛАЗИ ЈЕЗИК.

НЕОФИТ:

Нека плази... Пожелимо им срећан пут.

4.

НЕОФИТ И РАСТКО СПУШТАЈУ СЕ НИЗ МРАЧНО СТЕПЕНИШТЕ, У РУКАМА НОСЕ СВИЈЕЋЕ.

НЕОФИТ:

Све ће теби твој ђедо показати... Сваку тајну манастирску.

РАСТКО:

Струји ваздух... Студено је.

НЕОФИТ:

Реко ја, да се боље обучеш, голубе мој.

РАСТКО:

Баш ми и није хладно.

НЕОФИТ:

Свијећу држи право, да ти восак не падне на руку... Опржиће те... Послије боли, споро зараста.

РАСТКО ИСПРАВЉА СВИЈЕЋУ.

НЕОФИТ:

Само полако. Силазимо у катакомбе, гдје се по предању, голубе мој, апостол Павле, с првим хришћанима, од римске војске крио.

НАЂУ СЕ У ПОДРУМУ. НА ЈЕДНОЈ СТРАНИ УЗА ЗИД МНОГО ЈЕ ЛОБАЊА. РАСТКО СЕ ПРИБИЈА УЗ НЕОФИТА, ДРХТИ.

НЕОФИТ:

Хладно ти је, а?

РАСТКО ЋУТИ.

НЕОФИТ:

Кажи, голубе мој.

РАСТКО:

Није ми хладно.

НЕОФИТ:

Онда се плашиш...

РАСТКО:

Јесте, страх ме...

НЕОФИТ:

Немаш се чега плашити... Све су то земни остаци наше браће, који су стотина-ма година учували ову светињу... Благо њима, код Бога су... Тако ћемо и ми

једнога дана. Нека иза нас остану добра дјела, и лобања... Доста... Ех, ако ме здравље послужи, водићу те у наш свети Виландар, на Свету Гору... Тамо имаш шта видјети, голубе мој.

РАСТКО:

Хвала ти дједе, тако би волио.

НЕОФИТ:

Бдења до зоре... Калуђери пустињаци... Испосница нашег Светог Саве. (поћути)... Што је давно неко казао: „Добар пастир јер што каже ином и сам својим потврђује чином.“ Двадесет православних манастира има Света Гора.

5.

РАСТКОВ ОТАЦ МИЛУТИН И МЛАЂИ РАСТКОВ БРАТ ОГЊЕН (ДЕСЕТ ГОДИНА) У ВЕЧЕРЊОЈ ШЕТЊИ ГРАДИЋЕМ. МИЛУТИНУ СЕ ЈАВЉАЈУ ПОЗНАНИЦИ, И ОН ЊИМА.

ОГЊЕН:

Тата, а кад ће се Рале вратити?

МИЛУТИН:

Тек је отпутовао.

ОГЊЕН:

Шта ћу добити од њега?

МИЛУТИН:

Дјед Неофит ће ти сигурно нешто лијепо послати... Данас је од Растка стигла разгледница.

ЗАСТАНУ КОД ЈЕДНЕ ЗАПОЧЕТЕ ГРАЂЕВИНЕ. ПРОСТОР ЈЕ ОГРАЂЕН ДАСКАМА. НА ЈЕДНОЈ ТАБЛИ УПОЗОРЕЊЕ: ПРЕБИТЕ НА ДРУГУ СТРАНУ УЛИЦЕ. ЖУТО ТРЕПЉУЋЕ СВЈЕТЛО.

МИЛУТИН:

Е, нећу да пређем на другу страну улице... Оћу да видим. Доћи!... (повуче огњена у узак пролаз између дасака. наћу се у запуштеном дворишту, пред полусрушеном кућом – без врата и прозора. из куће избијају сабласан мрак и тишина.)

МИЛУТИН:

Коначно!... Потписали су јој смрт.

ОГЊЕН:

Коме, тата?... Коме су потписали смрт?

МИЛУТИН:

Кући! И мени... Мојим успоменама... Девет кољена Лазића овдје се родило... Сви осим тебе, брата ти и сестре. Иселили су станаре, ко мишеве. Зидају банку. Нека. Неће се усрећити. Ово је мјесто (лупи ногом о земљу) проклето!... Непоштено отето. Слушаш ли шта говорим?

ОГЊЕН:

Слушам.

МИЛУТИН:

Сто и први пут да чујеш... Иљаду и први. За сва времена да упамтиш.

ОГЊЕН:

И никад не заборавим.

МИЛУТИН:

Никад!... У овој кући су се Лазићи рађали, ту су мој отац, дјед, прадјед, газдова-ли, славе славили, владике им кућни праг благосиљале и водицу светиле. Про-сјак са прага никад није отјеран... Добио би ручак, чашу вина, неки марјаш.

ОГЊЕН:

Онда је дошао рат.

МИЛУТИН:

Да, онда је дошао рат... Углед и богатство куће Лазића свима је сметало. Уста-ше, највећи зликовци, запамти, подруме су испразнили, све одвукли, читаву градску улицу посули шећером, брашном, сољу...

ОГЊЕН:

И урадили оно најстрашније.

МИЛУТИН:

Оца и мајку ми одвели, не зна се гдје и како их убили, а мене и мог брата је спа-сила једна италијанска породица... Стриц Неофит је већ био у манастиру, једва

је и себе ушчувао... И, ова кућа никад више није постала наша. Уништено ми је дјетињство, све одузето... Идемо!

ИЗЛАЗЕ НА УЛИЦУ. МИЛУТИНУ ПОГЛЕД ПАДНЕ НА ДРУГУ ТАБЛУ НА КОЈОЈ КРУПНИМ СЛОВИМА ПИШЕ:
ОБЈЕКАТ: ИНВЕСТИЦИОНО-ПРИВРЕДНО-КРЕДИТНА БАНКА.

МИЛУТИН:

Ух! Ух! Могли су још нешто написати! Шта ће држати у банци? Лишће, камење, змије!?

ОДЛАЗЕ НИЗ УЛИЦУ. ИЗ ХАУСТОРА ПРЕД ОГЊЕНА ИЗЛЕТИ ЛОПТА, СВОМ СНАГОМ ЈЕ ШУТНЕ ПОНОВО У ХАУСТОР.

6.

РАСТКО И НЕОФИТ У МАНАСТИРСКОЈ ЋЕЛИЈИ.

НЕОФИТ:

Прави свештеник треба да буде неуморан трудбеник и на Господњој и на народној њиви. Са твојих уста не смију се чути ни псовка ни клетва, голубе мој. Свој се крст мора носити са стрпљењем.

РАСТКО:

Дједе, зашто си закључавао ћелију?

НЕОФИТ:

Све ти оћеш да знаш.

РАСТКО:

Видио сам и како окрећеш главу од оног калуђера Никодима.

НЕОФИТ:

Окрећем... Ја од њега, он од мене. Рекао сам ти: нису сви калуђери добри људи... Никодим је из села гдје се цура не може удати, ако не зна украсти... Давно

сам с њим прекинуо... Прије двадесет година на један посни дан јео је месо... Прозвао сам га месоједац. То му је остало до данас. Још мало па ће ко шокац премрсити сриједу а постити суботу.

РАСТКО:

Је ли велики гријех мрсити сриједом?

НЕОФИТ:

Омрсити сриједу је толики гријех као плънути на крв Христову, а омрсити петак је гријех као дирнути у ране Христове. Запамти, голубе мој.

РАСТКО:

Запамтићу дједе. (ПОЉУБИ ГА У РУКУ).

НЕОФИТ:

Узми кључеве, вријеме за звонити... Само полако уз скалине... Трули су... Даће једном владика паре, ваљда, да и поправимо. Или ћемо сами сакупити.

7.

РАСКО НА ЗВОНИКУ. СА ЗАНОСОМ ЗВОНИ.

СИЛАЗИ У ЦРКВУ. У УШИМА МУ ЈОШ БРУЈИ ЗВОЊАВА. КРСТИ СЕ ПРЕД ОЛТАРОМ. САЊАРИ: СВОЈУ ДРУГАРИЦУ ИЗ РАЗРЕДА, САНДРУ, ПРЕКО ЦВЈЕТНЕ ЛИВАДЕ, ЗА РУКУ, ДОВОДИ У ЦРКВУ. ДЈЕД НЕОФИТ ИХ ВЈЕНЧАВА, СТАВЉА САНДРИ КРУНУ НА ГЛАВУ, РАЗМЈЕЊУЈУ ПРСТЕЊЕ. ЗВОЊАВА ЗВОНА И МУЗИКА СВЕ ЈАЧА.

РАСТКО САМ У ЦРКВИ, ПРЕД ИКОНОМ, ГЛАСНО КАЖЕ:

РАСТКО:

Боже, дај да се моји снови остваре.

У ЦРКВУ УЋЕ КАЛУЂЕР НИКОДИМ. РАСТКО ПРИЂЕ И ПОЉУБИ ГА У РУКУ.

РАСТКО:

Благослови, оче.

НИКОДИМ (НЕЗАИНТЕРЕСОВАНО):

Бог те благословио... Јеси ли ти звонио?

РАСТКО:

Ја сам.

НИКОДИМ:

Ко ти је рекао? Чији си ти?

РАСТКО:

Ја сам код дједа Неофита... Он ме послао да звоним.

НИКОДИМ:

Па си ме пробудио, манастир узбунио... Ко нам се све по цркви мота, па последије кажемо: лопови украли ово, украли оно... Сами лопове у свету кућу доводимо.

РАСТКО:

Ја нисам лопов.

НИКОДИМ:

Никоме не пише на челу. Млин жита с тобом да поједем док те не упознам... Закључај цркву, а оном старом јарцу, још ћу показати да сам јачи од њега... Реци му: поручио ти је Никодим, и кад умреш да ће те мрзити.

8.

НА МАЛОЈ АУТОБУСКОЈ СТАНИЦИ НЕОФИТ ИСПРАЋА РАСТКА, ОВАЈ НОСИ ПУТНУ ТОРБУ.

НЕОФИТ:

Голубе мој, ништа се не узбуђуј... Ријешити се ја оног мангупа. Писао сам на епархију осам пута... И још ћу толико... Он да тебе назива лоповом... Рјешити се ја њега, макар уз помоћ самог патријарха.

ДОЛАЗИ АУТОБУС. ПОЗДРАВЉАЈУ СЕ. РАСТКО УЛАЗИ У АУТОБУС.

НЕОФИТ:

Ето мене, ко и сваке године, за Светог Николу... Срећан ти пут, и Бог те ушчуво, голубе мој.

РАСТКО МАХНЕ ИЗ АУТОБУСА, НЕОФИТ ОДЛАЗИ.

9.

ВОЖЊА АУТОБУСОМ. РАСТКО ДРИЈЕМА. САЊА. ПРЕД МАНАСТИРОМ ДЈЕД НЕОФИТ САЧЕКУЈЕ ЊЕГА КАО ЂАКОНА И САНДРУ, ЊЕГОВУ ДРУГАРИЦУ, ЉУБИ ИХ, ГОВОРИ ИМ. ОНИ У КОЧИЈАМА.

НЕОФИТ:

Брак је *шајна* или *свешћени одред* кад човјек и жена ступају у свезу сходно вјери, по прописима цркве. Само овакав брак допуштен је међу хришћанима, јер је Исус Христос установио да свеза између човјека и жене мора бити по вјери, да буде законита...

РАСТКО:

Ђеде, зар није гријех што се калуђери не жене?

НЕОФИТ:

Голубе мој, наша црква не сматра брак као дужност којој је сваки подложен. Она вјерује, да дјевичанство, коме се дотични одају по вјери и ради сврхприродних побуда, узвишеније је од брачнога живота...

РАСТКО СЕ ПРОБУДИ.

10.

РАСТКО КОД КУЋЕ. СА СЕСТРОМ И БРАТОМ, ПРЕД ЊИМА ДОМИНЕ.

РАСТКО:

Ух, па ја сам заборавио... Како лијепе крстиће вам је послао дјед Неофит... (ВРАЋА СЕ С ДВА КРСТИЋА).

СЕСТРА:

Ставићу на ланчић... Баш је лијеп... Од чега је?

РАСТКО:

Од тисовине... Светог дрвета... Њему поклонио лане један грчки калуђер.

ОГЊЕН:

Рале, јеси се плашио у манастиру?

РАСТКО:

Чега?... Нисам. У пола ноћи сам ишао у цркву, силазио у катакомбе, а са свих страна лобање.

ОГЊЕН:

Ко у филмовима о Дракули.

РАСТКО:

Једну ноћ дјед заспао, а ја чујем нешто око врата шкрипи, шкргуће, па шкргуће... Устанем, погледам, нема ништа. Вратим се у кревет, кад оно опет шкргуће. Устанем, опет нема ништа. Онда ја станем иза врата, и гледам, кад оно, знате шта је било?

ОГЊЕН и СЕСТРА (УГЛАС):

Не знамо! Шта?

РАСТКО:

Рђа браву гризе.... Ха, ха, ха!

11.

У ШКОЛИ. УЧИОНИЦА ОСМОГ РАЗРЕДА. ЧАС СРПСКОХРВАТског ЈЕЗИКА.

НАСТАВНИК:

Растко Лазич.

РАСТКО УСТАНЕ.

НАСТАВНИК:

Јеси ли написао домаћи... Састав?

РАСТКО:

Јесам.

НАСТАВНИК:

Прочитај, да чујемо.

РАСТКО:

„Како видим своју будућност“.

МАЛО ЗАСТАНЕ, НАСТАВИ С ЧИТАЊЕМ.

„Моја будућност ће бити другачија него код мојих другова. Отац ми је причао: наша породица, породица Лазић издвајала се од других породица у овом граду. Трговци и свештеници. Један, или двојица браће би трговали, а други или трећи брат би био поп, прото, калуђер, игуман, а један мој предак био је и владика.“

НАСТАВНИК СЕ МРШТИ, ИЗЕНАЂЕН ЈЕ, ПАЖЉИВО СЛУША, И УЧЕНИЦИ СУ МИРНИ.

РАСТКО:

Стриц мога оца, а мој дјед Неофит Лазић, калуђер је у манастиру. Он је диван. Ја, моја сестра и мој млађи брат га обожавамо. Пресрећни смо кад нам дође у госте. Али то није тако често. Обично дође за нашу крсну славу Светог Николу, Божић, Ускрс, а понекад и за храмовну славу наше цркве у граду – Преображење Господње. Нико не зна тако лијепо причати као он, нико нема тако мио поглед, и тако благу руку кад помилује по коси. Сваког љета одлазим у манастир код дједа Неофита, слушам његове приче, једном ме је одвео у манастирске подруме, показао ми праве катакомбе – из свих углова су ме гледале људске, калуђерске лобање. Нисам осјећао страх... Послије осмог разреда, тако се отац са дједом Неофитом договорио, уписаћу се у богословију, постаћу једнога дана српски православни свештеник.“

НАСТАВНИК:

Лазићу, је ли то све?